

Ja izdarīts noziedzīgs nodarījums, sāk darboties vērienīgs mehānisms – kriminālprocess. Tajā notiekošo, procesa virzību veicinošos vai bremzējošos faktorus un iesaistīto valsts iestāžu un to amatpersonu darba specifiku secīgi skaidro Valsts policijas Vidzemes reģiona pārvaldes Rietumvidzemes iecirkņa, Vidzemes prokuratūras un Vidzemes rajona tiesas pārstāvji.

Izmeklētājs zem pamatīga kriminālprocesu sloga

VP VRP Rietumvidzemes iecirkņa 3. grupas galvenā inspektore Zane Ozoliņa stāsta, ka gads allaž iesākas ar kriminālietu inventarizāciju. Vidēji viena Limbažos strādājoša izmeklētāja ietvedībā tādu ir 200–300

Komunikācijas kļūdas un pārpratumi

Kriminālprocesa stāsts sākas ar to, ka persona vērsas policijā ar iesniegumu (daudzi izmanto iespēju to izdarīt elektroniski portālā www.latvija.lv) vai zvana pa tālruni 110 un informē par tās skatījumā notikušu noziedzīgu nodarījumu. Ja likumsargi uzreiz saskata tā pazīmes, procesu uzsāk. Ja nav īsti skaidrs – veic resorisko pārbaudi, kas var ilgt līdz četriem mēnešiem. Ne visi iesniegumi un ziņojumi automātiski pārvēršas kriminālprocesos, policija var arī atteikties uzskatīt. Atteikums var būt saistīts arī ar zaudējumu apmēru (ja tie mazāki par pusi minimālās mēnesālgas).

Tomēr Z. Ozoliņa ļoti labi saprot, ka iedzīvotājiem pašiem var būt sarežģīti zināt un izvērtēt, kur vērsties ar iesniegumu. Tālab nav striktu noteikumu, par ko var ziņot policijai un par ko ne. Viņa uzsver: – *Izskatām visu un katru savu lēmumu paskaidrojam!* Pastāv arī iespēja par notikušiem faktiem, piemēram, izstīst logu, ziņot policijai. Citam varbūt mantiskais zaudējums nav tik būtisks, bet fakta fiksēšana policijā nepieciešama apdrošinātājiem.

Ja tomēr uzsākts kriminālprocess, izmeklētāji šķaidrot, kur ir vainīgā persona un vai noziedzīgs nodarījums vispār noticis. Katram iesaistītajam par notikušo var būt savs, atšķirīgs skatījums. Lai pierādītu kāda vainu, ar apgalvojumiem vien nepietiek, visam jābūt atbilstoši procesuāli noformētam un jābūt savāktiem pierādījumiem. – *Cilvēku var sūdzēt tikai tad, ja viņš noziegumu izdarījis apzināti un īstām. Reizēm gadās komunikācijas kļūdas, pārpratumi un nesaskaņas, ko var atrisināt, slēdzot izlīgumu. Cilvēki to labprāt izmanto, tādēļ daļu lietu varam izbeigt policijā,* – papildus skaidro Z. Ozoliņa.

Izmeklētāju skaits varētu būt lielāks

Iecirknī Limbažos šobrīd lietvedībā ir nedaudz vairāk kā 1000 lietu, vidēji 200–300 katram no četriem izmeklētājiem. Ja ir izdarīts viss iespējams un vainīgo personu tomēr nevar noskaidrot, tās aptur līdz kādam jaunam pavērsienam vai informācijai. Kamēr tās ir neaktīvas, policijas amatpersonas strādā ar tā dēvētajām aktīvajām lietām – vidēji 50–70 katram. – *Slodze ir liela. Opti-māli vienam izmeklētājam vienlaikus būtu 10–20 lietu. Tad varētu strādāt kvalitatīvāk un arī izmeklēšanas termiņi samazinātos,* – vēlamo scenāriju modelē Z. Ozoliņa. Tikmēr pašlaik jāreķinās, ka esošie izmeklētāji dažādu apstākļu dēļ mēdz būt prombūtnē un nav arī lielas iespējas nodot viņu darbu citiem. Ja process ir ļoti prioritārs, to, protams, dara. Papildu slodzi rada arī no Rīgas pārsūtītie kriminālprocesu.

Prognozēt lietu atlikumu ir ļoti grūti. – *Ir mīērīgāki periodi, kad nav neviena jauna kriminālprocesa, bet pēkšņi vienā dienā nākas sākt septiņus astoņus. Noziedzīga nodarījuma izdarīšana ir neparedzams faktors – nezīnām, kad kurš ko izdarīs.* Daļai lietu ar laiku iestājas noilgums – pēc diviem, pieciem, 10 vai 15 gadiem atkarībā no to kategorijas. Z. Ozoliņa piebilst, ka parasti aktīvās lietas tomēr cenšas atrisināt, bet nereti, jau izbraucot uz notikuma vietu, aptuveni ir skaidrs, vai izdosies tās atklāt. Pērn Limbažos novadā uzsāks aptuveni 300 kriminālprocesu.

Vēl aktuāls jautājums ir personāla resursu trūkums, turklāt darbs nav no vieglajiem. – *Nevar jebkurš nākt un izmeklēt, ar augstskolas beigšanu vien nepietiek,* – papildina sarunbiedre. Esošajiem policijas darbiniekiem gan Valsts policijas kolektīvā piedāvā dažādus kursus, piemēram, par novītām, konfliktu risināšanu, ētiku un citām tēmām.

Novembra izskaņā stājās spēkā grozījumi Krimināllikumā, kas paredz bargākus sodus dzērājšoferiem. Šādu lietu mūsupusē jau uzsāks gana daudz. Tomēr uz kopējā fona tās ir salīdzinoši vienkāršas, jo nav jāveic daudz procesuālo darbību. Parasti tās cenšas nosūtīt prokuratūrai divu dienu laikā, bet bijis arī gadījums, kad uzsāktais kriminālprocess, labvēlīgi sakrīt apstākļiem, tai nodots divu stundu laikā. Ar prokuratūru izveidojusies ļoti laba sadarbība. Tāpat arī ar Valsts probācijas dienestu. Limbažos visas trīs iestādes strādā vienā ēkā, kas būtiski atvieglo komunikāciju un veicina lietu ātrāku virzību.

Katra krimināllietā ir citāda. Jo vairāk iesaistīto personu, jo izmeklēšana ilgāka. Izmeklētājiem jāpārzina visdažādākie jautājumi, piemēram, meži un to izciršana, miesas bojājumi un zādzības, kā arī grāmatvedība. Iedzīvināšanās tajos prasa laiku. Papildus tam, veidojot tā dēvēto e-lietu, pašam izmeklētājam jāieskenē un jāievada sistēmā katrs papīra formā saņemtais dokuments. Tādu joprojām ir daudz.

Sargāt sevi un nebūt vieglprātīgiem

Sarunbiedre nekādi nevar piekrist daļas sabiedrības priekšstatam, ka policijas darbinieki sēž, neko nedara un nerīkojas vai vilcinās situācijās, kurās viss taču ir skaidrs. Nereti izmeklētāji ņem darbu līdzī uz mājām, kā arī paliek iecirknī pēc darba laika un pieņem cilvēkus pat brīvdienās. Atsevišķos gadījumos viņu ērtību labad paši brauc uz nopratināšanu, piemēram, Salacgrīvā, kas, nenoliedzami, ir liels laika patēriņš. Cilvēčīgi ir saprotams, ka katram sava lieta ir svarīgāka, bet ja izmeklētājam tādu ir 60? Lai kā gribētos, likumsargi visu uzreiz nevar izmeklēt. Ne vienmēr izskatīšanas ilgums atkarīgs no policijas darba, sevišķi tad, ja nepieciešamas ekspertīzes. Kompetentā iestāde Valmierā apkalpo visu Vidzemi, bet ekspertu diemžēl ir tik, cik ir. Viņu slēdziens jāgaida vidēji mēnesi.

Savukārt kriminālietu izmeklēšanu veicina cilvēku atsauceība un atbildīga izturēšanās pret saviem procesuālajiem pienākumiem. Izmeklētāji savu darba laiku plāno, reizēm visa darbdienu pāiet tikai nopratināšanās – ar kādu pāris stundu, ar citu pusi dienas un pat ilgāk. Policijā praktizē arī attālinātās nopratināšanas, pieņem elektroniski parakstītas rakstveida liecības.

No iekļūšanas kriminālprocesa virpuļā epicentrā varam sevi pasargāt arī paši. Z. Ozoliņa silti iesaka iepirkties internetā uzmanīgi, kā arī nebūt vieglprātīgiem un neatklāt savus personas un bankas kontu datus krāpniekiem. Par to ir runāts, rakstīts, brīdināts, bet tik un tā joprojām cilvēki mēdz spiest PIN kodus un apstiprināt maksājumus, pat neskatoties, kur nauda aizplūst. Ja to nāc ārvalstu kontos, izmeklēšana pagarinās, jo jāraksta starptautiski pieprasījumi. Turklāt policijas rīcībā nav piespiedu mehānismu, kā ietekmēt ārvalstu institūcijas un likt tām sniegt atbildes ātrāk.

Noziegums un sods

Prokuratūras loma lietas atrisinājuma ķēdē

Galvenais prokuratūras darbības virziens ir kriminālvajāšana un uzraudzība jau no kriminālprocesa uzsākšanas brīža Valsts policijā (VP). Vidzemes prokuratūras virsprokurora vietniece Dace VILDE un prokurore Santa VEIDE teic, ka kopš 2021. gadā septiņas kādreizējās rajona prokuratūras apvienotas vienā, darbs kļuvis rīmtāks un arī četru Limbažos strādājošo prokuroru slodze izlīdzinājusies.

Pamats – profesionāli veiktas sākotnējās izmeklēšanas darbības

Katrai krimināllietai ir savs uzraugošais prokurors. Lietu sadali uzraugošā D. Vilde teic, ka prokuratūrā cenšas ieviest specializāciju. Piemēram, kolēģe S. Veide vairāk nodarbojas ar finanšu un ekonomiskajiem noziegumiem, citi vairāk darbojas satiksmes negadījumu vai dzimumnoziegumu jomā. – *Labāk, ka ir cilvēki, kuri lietu “izkoduši” līdz kaulam un zina, kurp izmeklēšanai jāvirzās. Visi visu nevar zināt,* – pauž D. Vilde.

Prokurora ikdiena ir saistīta ar apsūdzības uzturēšanu tiesā gan klātienē (visbiežāk Cēsīs vai Valmierā), gan attālināti. Jo lieta apjomīgāka un sarežģītāka, jo tai jāgatavojas vairāk. Tāpat jāvelta laiks apmeklētāju pieņemšanai. Pirms pandēmijas cilvēki bieži nāca un vaicāja, kā rīkoties, ja saņemusi, teiksim, VP atteikumu uzsākt kriminālprocesu. Tādējādi prokuratūra zināmā mērā veic arī cilvēku izglītošanu un konsultēšanu. Virsprokurora vietniece gan piebilst, ka būtībā šādā situācijā personai būtu jāmeklē jurista konsultācija, bet iestādē nevienu projam neraida un iespēju robežās, ja tas nenonāk pretrunā ar pašu turpmāko darbu, ir pretimnākoši. Galvenais ir nezaudēt cilvēčību.

Prokuratūras amatpersonas uzsver, ka kri-

Vidzemes prokuratūras virsprokurora vietniece Dace Vilde (no kreisās) un prokurore Santa Veide ir pārliecinātas, ka prokuroram jābūt godīgam, taisnīgam un neatkarīgam un regulāri jāpilnveido savas zināšanas

mināllietās daudz atkarīgs no tā, cik atsaučigas ir iesaistītās personas un cik zinošs ir izmeklētājs. Ja sākotnējās izmeklēšanas darbības nav pienācīgi veiktas, daudz kas nokavēts un diemžēl vēlāk tas var smagi atmaksāties. Viņuprāt, valstiskā līmenī lēmums likvidēt Policijas akadēmiju bija nepārdomāts un pašiem gadiem daudz ir palaists vējā. Tieši šajā mācību iestādē apmācīja operatīvos darbiniekus, kuru darbs ir noziedzīgu nodarījumu atklāšanas pamatā. Absolvējot VP koledžu, cilvēks ir tikai pa spraudziņu paskatījies, kas notiek policijā. Zināšanu papildināšanai vajadzīgs laiks, kura īsti nav. Šis apstāklis un arī policijas darbinieku atalgojums D. Vildei liek aizdomāties, ka valstij jādomā ne tikai par

ārējās robežas stiprināšanu un tai paredzēto finansējumu (bez šaubām, tas arī ir būtiski), bet arī uz darbu par iekšlietu jomas stiprināšanu. Jāizglītojas arī pašiem prokuroriem, kuri nevar sēdēt uz veciem lauriem. – *Mums jāiet līdzī laikā! Zināšanu papildināšana, vadlīniju, normatīvo aktu un judikatūras pētīšana pieder pie mūsu ikdienas,* – atklāj S. Veide.

Atslogo tiesu darbu

Jau vairāku gadu garumā runā par to, ka tiesas ir ļoti noslogotas. Tālab prokuratūrai un arī policijai ir izstrādātas vadlīnijas, kā mazāk smagu un ar amatā augstāk stāvoša prokurora piekrišanu arī smagāku noziedzīgu

nodarījumu gadījumā lietas var pabeigt prokuratūrā, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu, gan nosacīti atbrīvojot no krimināl-atbildības.

Prokurore S. Veide stāsta, ka pamatā iestādē nevar izbeigt tā dēvētās smagās lietas, kurās pārsvarā piemēro reālu brīvības atņemšanu. Ja personām jau bijis piemērots naudas sods vai piespiedu darbs, bet tas nav atturējis no jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, atliek vien piemērot bargāku sodu. Toties tie apsūdzētie, kuru lietas var pabeigt prokuratūrā, pat ir precīgi, ka nav jātiesājas. Savukārt D. Vilde papildina: – *Sodu jau mēs piemērojam, bet nestāvam augstāk par cilvēku. Mēs kā psihologi vērtējam, kāda ir viņa personība un kāpēc viņš pie mums ir nonācis. Praksē bieži esmu redzējusi, ka ne vienmēr balts ir balts un melns ir melns. Reizēm daļa vainas ir arī cietušā pusē. S. Veide kā prokurore ir dubultgandarīta, ja cilvēkiem izdodas rast līdzsvaru, samierināties un ģimenē atjaunot attiecības.*

Viens likums visiem

Prokuratūras pārstāves ir pārliecinātas, ka šis darbs ir jāmīl. Tāpat jāpiemīt psiholoģiskai noturībai un morālai stājai un mugurkaulam. Bieži vien prokurora lēmums sabiedrībā ir nepopulārs, tomēr nedrīkst pakļauties tāspiedienam. Reizē arī jānāc paskaidrot, kāpēc tas ir tāds un ne citāds. Tas gan neizslēdz iespēju katram palikt pie sava viedokļa un to, ka kāds tomēr būs neapmierināts. – *Ja būsīm visu darījuši pēc savas sirdsapziņas, saprašānas, pieredzes un zināšanām, nevienš nevarēs pārmest, ka kaut kas veikts nepareizi. Ar tādu pārliecību arī ejam uz tiesu,* – sacīja virsprokurora vietniece. Likums, lai vai kāds tas būtu, ir viens visiem. Ja noziegums izdarīts, par to jāatbild. Krimināllikums definē,

Vidzemes prokuratūras 2022. gada lietu Top 5*

■ Dzērājšoferi – 305

■ Zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā – 158

■ Noziedzīgi nodarījumi pret juridiskiju – 83

■ Zādzības – 59

■ Narkotiskās vielas – 51

* Gan prokuratūrā pabeigtās, gan uz tiesu nosūtītās lietas

pēc kādiem rāmjiem nosaka soda mēru un arī atbildību pastiprinošus vai mīkstināšus apstākļus.

Šobrīd sarunbiedres neredz nepieciešamību kādus noziedzīgus nodarījumus, tostarp ar narkotiskajām vielām saistītos, dekriminalizēt. Kaimiņvalstī Lietuvā gan tas darīts attiecībā uz sīkajām zādzībām. Tomēr, ja prokuratūras redzeslokā atkal un atkal nonāk personas, kas iet uz veikalu zagst kā uz darbu... Arī dzērājšoferi, viņuprāt, likuma bardzības ziņā nav jāsaudzē. – *Pietiekami ilgu laiku viņus sodīja administratīvā kārtā, bet ar to vēlamo rezultātu neizdevās sasniegt. Varbūt, kad norma būs iedzīvojusies, kaut kas mainīsies. Citādi nevarēja,* – komentē S. Veide.

Aizvadītais gads Vidzemes prokuratūrā bijis ražīgāks nekā iepriekšējais. Kriminālvajāšanai saņemtas 789 lietas, izmeklēšanā pieņemtas 1127. Vairāk nekā 50% lietu izdevies pabeigt prokuratūrā. Uz tiesu nosūtīta viena slepkavības lieta, pabeigts 16 lietu par smagiem, 28 par vidēji smagiem miesas bojājumiem un septiņas dzimumnoziegumu lietas. Tāpat tiesā iesniegtas astoņas noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas lietas. Varbūt skaits šķiet neliels, bet tās prasa ļoti lielu resursu ieguldījumu un nav pabeidzamas ne 24, ne 48 stundu laikā. Prokurori iegulda arī lielu darbu kriminālprocesu, turklāt ne tikai VP uzsāktu, uzraudzībā. Pērn prokuroru uzraudzībā sāktas 2973 krimināllietas.

Tiesnesis kā neitrāls sacīkstes novērotājs

Vidzemes rajona tiesā, tāpat kā daudzās citās, šobrīd notiek paaudžu maiņa. Tās priekšsēdētājs Janis GRINBERGS atklāj, ka Limbažos jau kādu laiku nav tiesneša, kas skata krimināllietas. Vakance joprojām ir brīva, jo ne iekšējā, ne ārējā konkursā nevienš pretendents nav atrasts. Iemesls droši vien ir līdzīgs kā citās mazajās pilsētās – trūkst vietējo augstas raudzes juristu, kuri, pirmkārt, paši gribētu nākt strādāt par tiesnesi un, otrkārt, spētu izturēt tiesnešu atlasi, kas nav vienkārša. Reģionā atalgojums ir konkurētspējīgs, tādēļ J. Grinbergs aicina prasībām atbilstošus juristus mēģināt šim amatam pieiekties. Tikmēr krimināllietas skata tuvākajās pilsētās Valmierā un Cēsīs.

Apsūdzība pret aizstāvību

Krimināllietā darbojas sacīkstes princips. No vienas puses ir valsts, kuras labā darbojas policija un prokuratūra. Otrā pusē ir apsūdzētais, kurš realizē aizstāvību pats vai piesaista tam advokātu. Kaut tiesnesis pēc likuma ir procesa virzītājs, drīzāk ir novērotājs, kurš ļauj procesa dalībniekiem realizēt savas tiesības un norādīt un pamatot apstākļus, kāpēc jāpiemēro tāds vai citāds sods. Saņemot lietu, tiesnesis nepārtop par tās izmeklētāju un nevērtē apsūdzības pamatotību un pierādījumu pietiekamību. Tas notiek procesa laikā.

J. Grinbergs zina sabiedrībā valdošo stereotipu – *lūk, lieta nonāks tiesā un tad nu tiesnesis noskaidros visu patiesību.* Viņš precizē: – *Tiesnesis nekādu patiesību tā īsti neskaidro, bet izvērtē, vai prokurora celtā patiesība ir pamatota.* Protams, ja tiesnesis uzskatīs, ka persona A nav vainīga, tad uz-

Būdam tiesas priekšsēdētājs, Jānis Grinbergs pats skata gan krimināllietas, gan civilīetas

rakstīs attaisnojošu spriedumu, norādīs, ka, iespējams, noziedzīgu nodarījumu izdarījušas citas personas un sūtīs lietu papildus izmeklēt. Tas ir kas cits. Tomēr tiesnesis nevar nostāties ne vienā, ne otrā pusē, nevar izrādīt nepatiku pret apsūdzēto, prokuroru vai cietušo.

No brīža, kad lieta nonāk tiesā, līdz pirmajai sēdei paiet vidēji divi līdz trīs mēneši. Ja būs pieci apsūdzētie un pieci advokāti, sēžu datumu saskaņošana aizņems ilgāku laiku.

2022. gadā Vidzemes rajona tiesā Limbažos saņemtas 44 krimināllietas. Līdz šī gada 11. janvārim izskatītas 29, no kurām divas pārsūdzētas Vidzemes apgabaltiesā.

būs jāievēro noteiktā kārtība. Lietas ir atšķirīgas, savukārt cilvēki – ļoti dažādi. Viņi mēdz būt agresīvi, psihiski nelīdzsvaroti, neievēro disciplīnu, negrib nākt uz tiesu. – *Tiesnesim jā saglabā vēss prāts, jābūt nosvērtam, nedrīkst ļaut emocijām ņemt virsroku. Rādījums gan nāk ar laiku,* – secina pieredzējušais tiesnesis.

Izaicinājums šajā darbā ir arī sods, kas sabiedrībā un plašsaziņas līdzekļos reizumis līdzinās karstam kartupelim. – *Jāmāk iedot tāds sods, kas ir saprātīgs, taisnīgs un ar ko sasniegtu tā mērķus.* Tie var būt individuāli jeb uz konkrēto personu vērsti, tāpat preventīvi, lai liktu sabiedrībai saprast, ka šādu rīcību valsts nepiedos, par to nāksies atbildēt.

Konkrētas taisnīga soda formulas nav. Tiesnesis ir sabiedrības loceklis, kurš jūt tās noskaņojumus un tendences. Nereti noziegumi nāk lavīnveidā, piemēram, ir periodi, kad vairāk jācinās pret narkotiku izplatību, ekonomiskajiem likumpārkāpumiem, naida runu.

Savukārt sabiedrībai, nezinot konkrētās lietas apstākļus, bieži vien grūti novērtēt tiesas nolikumu. Sodu politika vienmēr paver iespējas diskusijām un kritikai. Sarunbiedres piekrīt, ka to var un arī vajag darīt. Viņš salīdzina: – *Tiesa nav nekāda svētā govs. Ja sabiedrībā šķiet, ka tiesnesis iedevs kādam pedofilam vai slepkavam maigu sodu, tad ir normāli, ka tā arī skaidri pasaka “Mums tas nepatīk!”. No tā nav jābaidās, bet jānāc lē-*

musus, tostarp nepopulāros, izskaidrot un pamatot. Tikai tā varam panākt, ka pret tiesas darbu neizturas ar neizpratni, aizdomām, šaubām, domām par korupciju un tam līdzīgi. J. Grinberga pieredzē ir bijušas situācijas, kad cilvēki nāk pie tiesas pikeēt un prasīt nebūt pret personu bargiem, jo viņš esot labs cilvēks...

Būtībā sabiedrība nekādu milzu spiedienu uz tiesnesi nevar izdarīt. Ja viņš ir profesionāls un kompetents, savu darbu izdarīs tiesiski un pareizi un neietekmēsies no rakstiem presē vai Facebook komentāriem. – *Katrs tiesnesis, sevišķi pirmajā instancē, ir ieinteresēts pieņemt tādu spriedumu, lai nākamajā instancē to atzītu par pareizu. Turklāt arī tiesnešu darbu vērtē,* – apstiprina amatpersona. Tiesas priekšsēdētājs atgādina, ka tiesā ir trīs instances. Apelācijas instancē lietu skata trīs tiesneši, vēlāk ir iespēja vērsties Augstākajā tiesā (kasācijas instancē).

Vai tiesnesim ir āmurs?

Oficiāli šāda galvenokārt amerikāņu filmās un seriālos redzēta darbarīka tiesnešiem nav. Ja tomēr kādam tāds ir (pašu iegādāts vai dāvināts), tas lielākoties stāvs kabinetā kā suvenīrs vai interjera priekšmets. Mantija, amata zīmes – ķēde vai krelles, kā arī speciāli spriedumu nolikšanai paredzēti vāki ir ģerboni gan ir nodrošināti.

Pielikuma redaktore Laila PAEGLE, tekstu autore Ieva OZOLA.

Mediju atbalsta fonda ieguldījums no Latvijas valsts budžēta līdzekļiem. Par «Pārmaiņas tuvplānā» saturu atbild projekta īstenotājs SIA «Izdevniecība Auseklis».

Tirāža – 3450 eksemplāru.